1.4.2020

Eduskunta
Perustuslakivaliokunta

Asia: M 14/2020 vp: Valtioneuvoston asetus valmiuslain 95 §:n 2 momentissa säädetyn toimivaltuuden käytön ja 96-103 §:n soveltamisen jatkamisesta

Valtioneuvosto totesi 16.3.2020 yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa, että maassa vallitsevat valmiuslain 3 §:n 5 kohdassa tarkoitetut poikkeusolot. Valtioneuvosto antoi 25.3.2020 asetuksen valmiuslain 95 §:n 2 momentissa tarkoitetun, työvelvollisuutta koskevan toimivaltuuden käyttöönotosta ja lain 96-103 §:n soveltamisesta. Asetuksen voimassaolo päättyy 13.4.2020. Valtioneuvosto antoi 31.3.2020 valmiuslain 8 §:n nojalla edellä mainittujen säännösten käytön ja soveltamisen jatkamisesta asetuksen, joka olisi voimassa 13.5.2020 saakka.

Valmiuslain 95 §:n 2 momentin nojalla on jokainen Suomessa asuva, jolla on kotikuntalain mukainen kotipaikka Suomessa, joka toimii terveydenhuollon alalla, on saanut koulutusta tällä alalla ja joka on täyttänyt 18 mutta ei 68 vuotta, velvollinen tekemään tämän lain tarkoituksen toteuttamiseksi välttämätöntä työtä terveydenhuollossa. Näiden kriteereiden on oltava samanaikaisesti voimassa. Valmiuslain 96-103 §:ssä on säädetty työvelvollisuuden toimeenpanoon ja työvelvollisen asemaan ja oikeuksiin liittyvistä seikoista.

Valmiuslain työvelvollisuutta koskevia toimivaltuuksia voidaan valmiuslain 4 §:n mukaan käyttää vain, jos tilanne ei ole hallittavissa viranomaisten säännönmukaisin toimivaltuuksin. Asetuksen perustelumuistiossa on käsitelty toimenpiteitä, joilla työvoiman riittävyys ja terveydenhuollon toimintakyky pyritään varmistamaan covid -19 -pandemian laajentuessa. Työvelvollisuutta koskevien valtuuksien käyttö on viimesijainen keino, joka mahdollistaisi terveydenhuollon yksiköille niiden tarvitsemien resurssien käyttöönoton, mikäli muut keinot eivät ole riittäviä.

Asetuksen perustelumuistiossa on määritelty työvelvollisuuden mahdolliset kohderyhmät. Valmiuslain 98 §:ssä on säädetty työmääräyksen antamisen rajoituksista ja 99 §:ssä työmääräystä annettaessa huomioon otettavista seikoista. Työvoimaviranomainen saa antaa työvelvolliselle työmääräyksen vain sellaiseen työhön, jota tämä pystyy kohtuudella tekemään ottaen huomioon ikänsä, terveydentilansa, mahdollinen vammaisuutensa, perhesuhteensa, koulutuksensa, aikaisempi työkokemuksensa sekä tehtäväksi määrättävän työn luonne. Perustuslakivaliokunta on mietinnössään 27.3.2020 (PeVM 7/2020) korostanut valmiuslain säännöksiä työmääräyksen antamisen rajoituksista ja työmääräystä annettaessa huomioon otettavista seikoista ja todennut, että annettaessa työmääräyksiä ja toimeenpantaessa työvelvollisuutta käsillä olevassa pandemiassa tulee huolellisesti ottaa huomioon työvelvollisuuden piiriin kuuluvien ja heidän läheistensä ikään ja terveydentilaan liittyvät riskit.

Valmiuslain 103 §:n mukaan työ- ja elinkeinoministeriö perustaa poikkeusoloissa työvelvollisuuden täytäntöönpanoa ja työvoiman ohjausta varten työvelvollisuusrekisterin. Valmiuslain 103 § sisältää säännökset työvoimaviranomaisen tietojen saannista työvelvollisuusrekisteriä varten. Sosiaali- ja terveysministeriön, työ- ja elinkeinoministeriön ja Valviran yhteistyönä on käynnistetty työvelvollisuuden kohderyhmiä koskevan tietopohjan kartoittaminen ja tiedon kerääminen. Työvelvollisuusrekisterin muodostamisen ja työvelvollisuuden toimeenpanon kannalta välttämättömiä tietoja saadaan useista eri tietolähteistä, kuten Valviran ammattihenkilörekisteristä, väestötietoa käsittelevistä rekistereistä ja eläketurvarekistereistä. Kuten asetuksen perustelumuistiossa on todettu, työvelvollisuuden toimeenpano edellyttää terveydenhuollon ammattilaisen kutsumista tavallisena tiedoksiantona henkilölle itselleen tai yleistiedoksiantona. Käytännössä nykyisen käyttöönottoasetuksen voimassaoloaikana toimenpiteet kohdistuvat teknisten valmiuksien rakentamiseen. Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen arvion mukaan epidemiahuippu ajoittuu myöhemmäksi, johon myös työmääräysten todennäköisen tarpeen voidaan katsoa ajoittuvan.

Työvelvollisuus merkitsee puuttumista perustuslain 7 §:n 1 momentissa turvattuun henkilökohtaiseen vapauteen. Sääntelyllä on liityntä sopimusvapauteen sekä työn, ammatin ja elinkeinon harjoittamista koskeviin perustuslain 18 §:n 1 momentin säännöksiin. Asetuksen perustelumuistiossa todetun Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen 29.3.2020 arvion mukaan epidemia leviävää nopeasti eikä tapausten määrä saavuta huippuaan nykyisen asetuksen voimassaoloaikana 13.4.2020 mennessä. Sosiaali- ja terveysministeriö pitää asetuksen mukaisten toimivaltuuksien käytön jatkamista välttämättömänä ja oikeasuhtaisena toimenpiteenä tämän hetkisessä tilanteessa, jotta terveydenhuollon toimintakyky ja tarvittavat henkilöresurssit voidaan turvata.

Eila Mustonen
Neuvotteleva virkamies
Sosiaali- ja terveysministeriö